

PAPER DETAILS

TITLE: Mordecai Kaplan'in Yahudi Dinî Hayatında Yaptığı Yenilikler

AUTHORS: Mahmut SALIHOGLU, Sefaattin BEDİR

PAGES: 171-192

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/912815>

Mordecai Kaplan'ın Yahudi Dinî Hayatında Yaptığı Yenilikler

Mahmut Salihoğlu

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

Mordecai Kaplan's Innovations in Jewish Religious Life

Şefaat Bedir

Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul
Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Abstract

Mordecai Kaplan, the founder of the Reconstructionist movement, has been highly influential on American Jewish society with his ideas and works. Kaplan observed that modernism caused a fragmentation in Jewish life and endeavored to make Judaism more meaningful for modern Jews by reconstructing it. To this end, in his book called Judaism as a Civilization, Kaplan not only offered a comprehensive reconstructing program to revive American Jewish life, but also provided an impressive analysis of the challenges which the new generation of Jews were facing. In this book, Kaplan redefined Judaism as an evolving civilization and developed a different interpretation of religion within Judaism. Many concepts of Kaplan such as synagogue center and bat mitzvah ceremony, have been accepted by the majority of American Jews. Kaplan has also pioneered many innovations within the American Jewish community that will take place towards women's rights and gender equality, through the Restructuring movement.

Keywords: Mordecai Kaplan, Reconstructionist Judaism, civilization, bat mitzvah, American Jewish Society.

Öz

Yeniden Yapılanmacı hareketin kurucusu olan Mordecai Kaplan, fikirleri ve eserleri ile Amerikan Yahudi toplumu üzerinde oldukça etkili olmuştur. Kaplan, modernizmin Yahudi yaşamında bir parçalanma meydana getirdiğini gözlemlemiş ve Yahudiliği yeniden yapılandırarak bu dini, modern müntesipleri için daha anlamlı bir hale getirmeye çalışmıştır. Bu amaçla kaleme aldığı Judaism as a Civilization adlı kitabında, Amerikan Yahudi yaşamını canlandırmak için kapsamlı bir yeniden yapılanma programı önermekle kalmamış, aynı zamanda yeni nesil Yahudilerin karşılaştığı zorlukların etkileyici bir analizini de sunmuştur. Bu kitabında Kaplan, Yahudiliği gelişen bir medeniyet olarak yeniden tanımlamış ve Yahudilik içerisinde farklı bir din yorumu geliştirmiştir. Bu anlayış çerçevesinde bir merkeze dönüştürdüğü sinagog, bat mitzva töreni gibi birçok kavram, Amerikan Yahudilerinin büyük bir çoğunluğu tarafından kabul edilmiştir. Kaplan, ayrıca Yeniden Yapılanmacı hareket aracılığıyla Amerikan Yahudi toplumu içerisinde kadın haklarına ve cinsiyet eşitliğine yönelik pek çok yeniliğe de öncülük etmiştir.

Anahtar Sözcükler: Mordecai Kaplan, Yeniden Yapılanmacı Yahudilik, medeniyet, bat mitzva, Amerikan Yahudi toplumu.

Summary

Mordecai Kaplan was a highly influential and controversial figure on American Judaism in the 20th century. Kaplan was born in Lithuania and immigrated with his family at a young age to the United States where he received both religious and secular education. Kaplan began his career as a rabbi in an Orthodox synagogue in New York and later moved to work at the Jewish Theological Seminary, the rabbinic faculty of the Conservative movement. In this process, Kaplan observed that many of the new generation Jews began to alienate from traditional beliefs and practices. As a result of his intellectual struggles, he came to the conclusion that the current interpretations of Judaism failed to provide solutions to the problems of new generation of Jews. For this purpose, Kaplan created a new program called "Reconstruction" and established Society for Advancement of Judaism in 1922 to implement this program.

In 1934, he published *Judaism as a Civilization*, in which he detailed his program of reconstruction. In this book, Kaplan redefined Judaism not only as a religion, but as a constantly evolving civilization that consists of many elements such as history, culture, art, literature, language, aesthetic values. Rejecting a supernatural and personal conception of God, Kaplan described God as the sum of the forces within the individual and in the universe that make possible to attain

Özet

Mordecai Kaplan, 20. yüzyıl Amerikan Yahudiliği üzerinde oldukça etkili ve bir o kadar da tartışmalı bir figür olmuştur. Litvanya doğumlu Kaplan, genç yaşta ailesi ile beraber Amerika'ya göç etmiş ve burada hem dinî hem de seküler bir eğitim görmüştür. Meslek hayatına New York'ta bulunan bir Ortodoks sinagogunda rabbi olarak başlayan Kaplan, daha sonra buradan ayrılarak Muhafazakâr hareketin rabbinik fakültesi olan Jewish Theological Seminary'de görev yapmaya başlamıştır. Bu süreçte, yeni jenerasyon Yahudilerin pek çoğunun geleneksel inanç ve uygulamalardan uzaklaşmaya başladığını gözlemleyen Kaplan, kendi entelektüel mücadeleleri sonucunda, Yahudiliğin mevcut versiyonlarının bu probleme çözüm sunma konusunda başarısız olduğu neticesine varmıştır. Kaplan, bu amaca yönelik olarak "Yeniden Yapılanma" adını verdiği yeni bir program oluşturmuş ve bu programı hayata geçirmek için 1922 yılında Society for Advancement of Judaism'i kurmuştur.

Kaplan 1934 yılında *Yeniden Yapılanma* programını detaylı bir şekilde ortaya koyduğu *Judaism as a Civilization* adlı kitabını yayımlamıştır. Bu kitapta Yahudilik yalnızca bir din değil, tarih, kültür, sanat, edebiyat, dil, estetik değerler gibi pek çok unsurun toplamından oluşan ve sürekli gelişen bir medeniyet olarak yeniden tanımlanmıştır. Doğaüstü ve kişisel bir Tanrı anlayışını reddeden Kaplan, Tanrı'yı bireyin içinde ve evrende bulunan, kurtuluşa ulaşmayı mümkün kılan güçlerin toplamı olarak

* Bundan sonra Jewish Theological Seminary'ye kısaca "JTS" olarak yer verilecektir.

** Bundan sonra Society for Advancement of Judaism'e kısaca "SAJ" olarak yer verilecektir.

salvation. Stating that Torah is the product of the oldest record and historical experience of the Jewish people in search of God, Kaplan argued that its commandments are the traditions and folkways of the Jewish people and therefore doesn't have any binding authority in modern world. Kaplan affirmed that Israel was the homeland of the Jewish people and the center of Jewish life, but insisted that Israel and the Diaspora must be in constant interaction to reach the highest point of Judaism. Kaplan also rejected the doctrine of election and considered it as a defense method developed by Jews against the oppressions they faced in the past.

Kaplan's philosophy of reconstruction first emerged as a school of thought within the Conservative Judaism and became an independent movement in the late 1960s with the establishment of the Reconstructionist Rabbinical College. With the ideas of Kaplan, who taught at JTS for many years, he influenced not only his students but also the vast majority of American Jewish society. Believing that in order to survive in the modern age it is necessary to adopt democratic and voluntary spirit of America while listening to the voice of Jewish tradition, Kaplan made many innovative changes in traditional Jewish beliefs and practices and played a leading role in shaping American Jewish life.

This article focuses on three main topics. Firstly, the liturgical innovations introduced by Kaplan are discussed. Collaborating with his close friends, Kaplan published a series of prayer books, including *New Haggadah*

nitelendirmiştir. Tora'nın Yahudi halkının Tanrı arayışındaki en eski kaydının ve tarihsel deneyiminin bir ürünü olduğunu belirten Kaplan, onun içerdiği emirlerin ise, Yahudi halkının gelenek ve folkloru olduğunu dolayısıyla bir zorunluluk taşımadığını savunmuştur. Kaplan, İsrail'in, Yahudi halkının anavatanı ve Yahudi yaşamının merkezi olduğunu onaylamakla beraber, Yahudiliğin en yüksek noktasına ulaşması için İsrail ile Diasporanın sürekli etkileşim halinde olması gerektiği konusunda ısrar etmiştir. Kaplan ayrıca seçilmişlik doktrini reddetmiş ve bu doktrini Yahudilerin geçmişte yaşadığı baskılara karşı geliştirmiş olduğu bir savunma yöntemi olarak değerlendirmiştir.

Kaplan'ın Yeniden Yapılanma felsefesi, ilk olarak Muhafazakâr Yahudiliğin içerisinde bir düşünce okulu olarak ortaya çıkmış, 1960'ların sonlarına doğru Reconstructionist Rabbinical College'in kurulmasıyla bağımsız bir hareket haline gelmiştir. Uzun yıllar JTS'de ders veren Kaplan, fikirleri ile yalnızca kendi öğrencilerini değil, Amerikan Yahudi toplumunun büyük çoğunluğunu da etkilemiştir. Yahudiliğin modern çağda hayatta kalabilmesi için Yahudi geleneğinin sesine kulak vermekle beraber Amerika'nın demokratik ve iradi ruhunun benimsenmesi gerektiğine inanan Kaplan, bu anlayış çerçevesinde geleneksel Yahudi inanç ve uygulamalarında birçok yenilikçi değişiklik yapmış ve Amerikan Yahudi yaşamının şekillenmesinde öncü bir rol oynamıştır.

Makale üç ana konudan oluşmaktadır. İlk olarak, Kaplan ve yakın dostları tarafından gerçekleştirilen liturjik yenilikler ele alınmıştır. Kaplan, yakın dostlarıyla beraber 1941'den itibaren *New Haggadah* (1941), *Sabbath Prayer Book* (1945)

(1941), Sabbath Prayer Book (1945) and High Holidays Prayer Book (1948). In accordance with Kaplan's interpretation of Judaism, references to doctrines such as supernatural God, election of Israel, personal Messiah, separation of the Red Sea, restoration of the sacred cult of sacrifices were removed from these prayer books. This chapter also includes information on the most recent Reconstructionist prayer book, *A Guide to Jewish Practice*.

In the second part of the article, Kaplan's innovations about the synagogue life are emphasized. According to Kaplan, since Judaism was not only a religion but a civilization, a social Jewish institution such as the synagogue should have represented more than a place of worship and work. For this reason, Kaplan emphasized in his book *Judaism as a Civilization* that synagogues should serve not only as a place of worship but also as a Jewish community center where non-religious activities were held and in 1915 he led the establishment of the first Jewish Center. Kaplan's synagogue center concept is one of the most basic features of American synagogues today.

In the last section of the article, innovations made by Kaplan and the Reconstructionist movement on women's rights were introduced. Only a few months after the establishment of SAJ, Kaplan held the first bat mitzvah ceremony in American Jewish history for his eldest daughter Judith. The bat mitzvah ceremony is widely practiced today by almost all American synagogues. Under the leadership of Kaplan, the Reconstructionist movement has undertaken many innovations and changes aimed at

ve High Holidays Prayer Book (1948) olmak üzere bir dizi dua kitabı yayınlamıştır. Bu dua kitaplarında Kaplan'ın ideolojisine uygun olarak doğaüstü Tanrı, seçilmişlik, kişisel Mesih, Kızıl Deniz'in ayrılması, mabet kurban kültürünün restorasyonu gibi doktrinlere yapılan atıflar ortadan kaldırılmıştır. Bu bölümde ayrıca en güncel Yeniden Yapılanmacı dua kitabı olan *A Guide to Jewish Practice* ile ilgili bilgilere de yer verilmiştir.

Makalede ikinci olarak, Kaplan'ın sinagog yaşamına dair yapmış olduğu yenilikler üzerinde durulmuştur. Kaplan'a göre Yahudilik yalnızca bir din değil, bir medeniyet olduğu için sinagog gibi toplumsal bir Yahudi kurumu da ibadet ve çalışma mekânından daha fazlasını temsil etmelidir. Bu sebeple Kaplan, *Judaism as a Civilization* adlı kitabında sinagogların sadece bir ibadet yeri olarak değil, aynı zamanda din dışı etkinliklerin de yapıldığı bir Yahudi toplum merkezi olarak hizmet etmesi gerektiğini vurgulamış ve 1915 yılında ilk Yahudi merkezi olan Jewish Center'in kurulmasına öncülük etmiştir. Kaplan'ın sinagog için kullanmış olduğu toplum merkezi kavramı bugün Amerikan sinagoglarının en temel özelliklerinden birisini oluşturmaktadır.

Son olarak, Kaplan ve onun izinde Yeniden Yapılanmacı hareket tarafından kadın haklarına yönelik yapılan yenilikler ortaya konmuştur. SAJ'in kuruluşundan sadece birkaç ay sonra Kaplan, en büyük kızı Judith için Amerikan Yahudi tarihindeki ilk bat mitzva törenini gerçekleştirmiştir. Bu tören bugün neredeyse tüm Amerikan sinagogları tarafından yaygın olarak icra edilmektedir. Kaplan'ın önderliğinde Yeniden Yapılanmacı hareket ise rabbinik atama, evlilik ve boşanma gibi konularda

protecting women's rights in matters such as rabbinical appointment, marriage and divorce.

kadınların haklarını korumaya yönelik bir çok yeniliğe ve değişikliğe imza atmıştır.

Giriş***

Amerika'ya geldiğinde sekiz yaşında olan Kaplan, kendi jenerasyonuna ait Yahudilerin bu farklı kültüre uyum sağlarken, bir kısmının Yahudi kimliğini sürdürmek için mücadele ettiğini, bir kısmının ise Yahudi kimliğinden tamamen vazgeçtiğini gözlemlemiştir.¹ Buradan yola çıkan Kaplan, Yahudi yaşamının canlılığını ve yeni jenerasyona uygunluğunu koruyabilmesi için Yahudiliğin yapısının, inançlarının, geleneğinin, ritüellerinin ve kültürünün modern dünyaya göre yeniden inşa edilmesi gerektiğini savunmuştur.² Bu görüşlerini, 1922 yılında *Society for Advancement of Judaism*'i kurarak uygulamaya koymuştur. SAJ, hem bir toplum merkezi hem de Kaplan'ın fikirlerini hayata geçirmek için bir forum olarak hizmet etmiştir.³ Aynı zamanda *Jewish Theological Seminary*'de hitabet profesörlüğü de yapan Kaplan'ın Yeniden Yapılanma felsefesi, önceleri Muhafazakâr hareketin içerisinde bir fikir akımı olarak ortaya çıkmıştır. 1920'lerden 1940'lara kadar geçen süre boyunca Kaplan ve onun damadı Ira Eisenstein tarafından geliştirilen Yeniden Yapılanmacı düşünce, 1968 yılında *Reconstructionist Rabbinical College*'in⁴ kurulmasıyla Amerikan Yahudiliği içerisinde bağımsız bir hareket haline gelmiştir.⁵

1934 yılında Kaplan, Yeniden Yapılanmacı hareketin entelektüel temelini oluşturan *Judaism as a Civilization* adlı kitabını yayımlamıştır. Bu

*** Bu makale, Şefaat Bedir'in 2019 yılında İstanbul Üniversitesi'nde Dr.Öğr.Üyesi Mahmut Salihoğlu danışmanlığında tamamlamış olduğu "Bir Amerikan Yahudi Mezhebi: Yeniden Yapılanmacı Yahudilik" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹ Richard Hirsch, "Reconstructionism", *Encyclopedia Judaica* (Detroit: Mac Millan Reference and Keter Publishing House, 2007), 17: 146-147.

² Mordecai M. Kaplan, *Judaism as a Civilization: Toward a Reconstruction of American-Jewish Life* (New York: Macmillan, 1934), 132.

³ Arnold Eisen, "Mordecai Kaplan's Judaism as a Civilization at 70: Setting the Stage for Reappraisal", *Jewish Social Studies* 12/2 (2006): 4.

⁴ Bundan sonra *Reconstructionist Rabbinical College*'a, kısaca RRC olarak yer verilecektir.

⁵ Debolina Sen, "Kaplan, Mordecai (1881-1983)", *The World's Greatest Religious Leaders: How Religious Figures Helped Shape World History*, ed. Scott E. Hendrix & Uchenna B. Okeja (Santa Barbara: ABC-CLIO, 2018), 321.

kitabında Kaplan, modernizmin Yahudi yaşamı üzerindeki olumsuz etkilerini ele almış ve Amerikan toplumu içerisindeki Yahudi dinî akımlarının detaylı bir eleştirisini yapmıştır. Kaplan, bu akımların Yahudi mirasını modern çağa uygulama ve çağdaş Yahudiliğin ihtiyaçlarına cevap verme konusunda yetersiz kaldığını ileri sürmüştür. Kaplan'a göre, asıl ihtiyaç, Yahudiliğin 20. yüzyıl düşüncesi ışığında yeniden değerlendirilmesi ve yapılandırılmasıdır. Buna göre Yahudilik, gelişen bir medeniyet olarak görülmeli ve Yahudi dini ise bu medeniyetin yalnızca bir bileşeni olarak kabul edilmelidir. Tanrı doğaüstü bir varlık olarak değil, kurtuluşu sağlayan evrendeki bir güç ya da süreç olarak yorumlanmalıdır. Tora ise Tanrı'nın vahyi olduğu için değil, Yahudiliğin değerlerini ileten ve grup kimliğini koruyan tarihsel bir kayıt olduğu için kutsal kabul edilmelidir. Yahudi hukukundaki kural ve uygulamalar, Tanrı'nın emirleri olarak değil, gelenekler olarak anlaşılmalıdır. İsrail'in, Yahudi medeniyetinin ve halkının merkezi olduğu onaylanmalı; ancak Diasporadaki Yahudilerin iki medeniyette de yaşayabilecekleri ve Yahudi hayatını geliştirebilecekleri kabul edilmelidir. Kaplan ayrıca tüm Yahudiler için manevi, eğitimsel, kültürel ve sosyal faaliyetleri barındıracak olan Yahudi toplum merkezlerinin kurulmasını da öngörmüştür.

Kaplan, Yahudiliği bir medeniyet olarak tanımlarken, onu dinî inanç ve uygulamalara yabancılaşmış Yahudiler için daha cazip ve anlamlı bir hale getirmeyi amaçlamıştır.⁶ Kaplan'a göre, Yahudiliği cazip kılan şey onun değişmez bir kurallar bütünü veya düşünce sistemi olması değildir. Süreklilik, Yahudiliğin fikir veya emirlerinde değil, Yahudi halkının yaşamında aranmalıdır. Eğer bir kişi, günde üç kez dua etmek, Kutsal Kitabı ve rabbinik metinleri incelemek istemiyorsa, Yahudiliğin mevcut versiyonlarının hiçbirinde, Yahudi olarak ilgisini çekebilecek bir şey bulamayacaktır. Bu yüzden kişinin ilgisini çekebilecek faaliyetler, Yahudi yaşamının bir parçası olarak kabul edilmeli ve bireyler Yahudi halkına ait olmanın çeşitli yollarını seçebilmelidir. Bir başka deyişle, kişi Yahudi yaşamının her yönüyle kendisini tanımlayabilmelidir. Bu da, Yahudiliğin belirli evrensel hakikatleri temsil etme hedefinden sıyrılarak bir yaşam biçimi haline getirilmesiyle mümkündür. Dolayısıyla Yahudilik bir dinden çok daha fazlası olarak görülmelidir. Yahudilik dinî bir medeniyettir. Bu medeniyet; din, hukuk, dil, felsefe, edebiyat, sanat, gelenek ve görenekler, bilgi ve yetenekler de dahil olmak üzere Yahudi halkının tüm kültürel

⁶ Hirsch, "Reconstructionism", 147.

ifadelerinin toplamıdır. Yahudilik aynı zamanda gelişen bir medeniyettir ve diğer tüm medeniyetler gibi değişen tarihsel koşullara adapte olmaktadır.⁷

Kaplan, Yahudi bilincinin geleneksel inançlara körü körüne bağlılıkla korunamayacağını savunmuştur. Ona göre, Yahudiler bu inançların hangi hedeflere odaklandığına dikkat etmelidir. Bu hedeflerin korunması, onlara ilişkin geleneksel görüşün terk edilmesini gerektiriyorsa, Yahudiler bunu yapmaktan çekinmemelidir. Nitekim Kaplan'a göre, Yahudi geleneğinin geçmişteki anlayışları çağdaş standartlarda bir ret hakkına değil, rey hakkına sahiptir.⁸ Kaplan, Yahudi hukuk kurallarına başvurulması gerektiğine inanmaktadır; ancak ona göre, önceki kararlar çağdaş uygulamaları belirlememelidir. Yahudi hukuku bugünün ihtiyaçlarına cevap vermeli ve çağdaş idealler ile çelişen eski yasalar modern bir Yahudi hukukunda yer almamalıdır. Bazı yasalar günümüz şartlarına uygunken, işlevsiz bazı yasaların değiştirilmesi ve bazı yasaların ise yeniden oluşturulması gerekmektedir.⁹ Bu anlayış doğrultusunda geleneksel Yahudi inanç ve uygulamalarında pek çok radikal değişiklik gerçekleştiren Kaplan, Yeniden Yapılanmacı hareketin de aracılığıyla Amerika'daki Yahudi yenilikçiliğinin öncülüğünü yapmıştır.

1) Liturjik Yenilikler

Kaplan ve yakın dostları, çeşitli şekillerde geleneksel inançları ve uygulamaları yeniden gözden geçirmeye ve yorumlamaya çalışmıştır. Ancak kurumsal değişime yönelik atılmış en büyük adım, birçok yeniliği içeren dua kitaplarının geliştirilmesi olmuştur. Bu liturjik yenilikler, ilk olarak Kaplan'ın fikirlerinin test edilmesi için bir laboratuvar haline gelen SAJ'da ortaya çıkmıştır. SAJ'ın yıllık toplantısında Kaplan, bu yenilikleri şu sözlerle ifade etmiştir:

“Zamanın ruhuna ve ruhsal ihtiyaçlara uyan Yahudi ritüeli, hizmetlerde yoğun bir İbrani ruhun takdimi, gereksiz tekrarların ortadan kaldırılması ve modern İbraniceden şiirsel seçmelerin ve belirli temalar hakkında mantıklı bir şekilde düzenlenen Kitab-ı

⁷ Kaplan, *Judaism as a Civilization*, 513-521.

⁸ Mordecai M. Kaplan, *Not so Random Thoughts* (New York: The Reconstructionist Press, 1966), 263.

⁹ Mordecai M. Kaplan, *The Greater Judaism in the Making: A Study of the Modern Evolution of Judaism* (New York: Reconstructionist Press, 1960), 488-489.

Mukaddes'ten bölümlerin eklenmesi ile birlikte SAJ'da adım adım geliştirilmektedir."¹⁰

1925 yılında Kaplan, ilk olarak Yom Kippur arifesinde okunan Kol Nidre adlı duayı, içerdiği yeminler Yom Kippur'un kutsallığıyla çeliştiği gerekçesiyle SAJ ibadetlerinden kaldırmıştır. Kişinin dua ettiği kelimelere gerçekten inanması gerektiğini düşünen Kaplan, tüm dinî gözlemlerin, kişinin etik ve entelektüel standartlarına uyması gerektiğini ileri sürmüştür. Bu sebeple kişinin rasyonelliğine veya modern duyarlılıklarına dayanmayan bir dua veya ritüelin, çağdaş dünyada o kişi için daha ilham verici ve anlamlı hale getirilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu düşünce ile Kaplan, 1927 yılında, otorite ve emir merkezli olarak nitelendirdiği Kol Nidre duasını, melodisini koruyarak, daha duygusal ve şiirsel metinler içeren 130. Mezmur¹¹ ile değiştirmiştir. Ancak bazı SAJ üyelerinin itirazları üzerine, bu duayı birtakım düzenlemelerle tekrar geri getirmiştir.¹²

1940 yılında New York'ta, Yeniden Yapılanma programını tanıtan materyaller yayımlamak amacıyla Jewish Reconstructionist Foundation kurulmuştur. Bu vakıf, kuruluşunun ardından Yeniden Yapılanma ideolojisini destekleyen materyallerin ve Reconstructionist dergisinin yayımlanmasını üstlenmiştir. 1941'den itibaren vakıf, *New Haggadah* (1941), *Sabbath Prayer Book* (1945) ve *High Holidays Prayer Book* (1948) olmak üzere bir dizi Yeniden Yapılanmacı dua kitabı yayımlamıştır. Kaplan başta olmak üzere Eugene Kohn, Ira Eisenstein ve Milton Steinberg tarafından düzenlenen bu kitaplarda liturjik birtakım değişiklikler yapılmıştır.¹³

1.a) New Haggadah for the Pesah Seder (1941)

1941'de Kaplan, Ira Eisenstein ve Eugene Kohn ile birlikte Mısır'dan Çıkış öyküsünü ve seder ritüelini anlatan Agada'nın güncellenmiş yeni bir versiyonunu içeren *New Haggadah for the Pesah Seder* adlı kitabı yayımlamıştır. Kaplan'ın üstlendiği ilk liturjik eser olan kitap, "Ne kaldırılmalı?" "Ne değiştirilmeli?" ve "Ne eklenmeli?" olmak üzere üç temel soru etrafında şekillenmiştir. Kaplan'ın yaklaşımına göre bir metin,

¹⁰ Reena S. Friedman, "The Emergence of Reconstructionism: An Evolving American Judaism, 1922-1945", *American Jewish Archives* 48/1 (1996): 5.

¹¹ Mezmurlar 130:1-8.

¹² Mel Scult, *The Radical American Judaism of Mordecai M. Kaplan* (Bloomington: Indiana University Press, 2013), 204.

¹³ Dan Cohn-Sherbok, *Modern Judaism* (Londra: Macmillan, 1996), 148.

etik, felsefi ve estetik olarak herhangi bir problem ortaya koymuyorsa, o metne dokunulmamalıdır. Eğer metin bu açılardan bir problem içeriyorsa ve bu problem kabul edilemiyor veya çözülemiyorsa kaldırılmalıdır. Şayet yeniden yorumlanabiliyorsa, yeniden gözden geçirilmeli ve yorumlanmalıdır. Eksik bir şeyler varsa ihtiyaçları gidermek adına yeni şeyler eklenmelidir.¹⁴ Bu yaklaşım çerçevesinde, Agada'daki eski tören dili ve kavramlar, modern insanın kalbine ve ruhuna hitap edebilecek şekilde değiştirilmiş ve düzenlenmiştir. Mısır'dan Çıkış öyküsünde “en yüksek etik standartlar ile çelişecek” olaylara yapılan tüm atıflar kaldırılmıştır.¹⁵ Bu kitapta yapılan yenilikleri çağdaş Yahudilik uzmanı Eric Caplan şu şekilde özetlemektedir:

“(Kaplan'ın) Sonraki tüm liturjilerini karakterize edecek hassasiyetlerin açık bir şekilde anlaşılması için, İsrail'in seçilmişliği mefhumu Kadiş duasından (şarap üzerine okunan kutsama duası) kaldırılmış ve Kudüs'teki tapınağın yeniden inşası ile ilgili ifadeler ve kişisel bir Mesih'in gelişi Birkat Amazon duasından (yemekten sonra okunan şükür duası) çıkarılmıştır. Mısırlıların Kızıldeniz'de boğulması, ilk doğanlarının öldürülmesi ve İsraililerin mülklerini almasına ilişkin On Emir maddelerinin ve Dayenu dizelerinin okunması kaldırıldığı gibi; Tanrı'yı, Tanrı'nın egemenliğini kabul etmeyen ulusları cezalandırmaya çağıran Shefokh hamatekha¹⁶ adlı pasaj da kaldırılmıştır. Ancak Kaplancı (Kaplanian) liturjik norma dönüşecek olandan belirgin bir şekilde uzaklaşarak, Kızıldeniz'in ayrılmasına ve Tora'nın Sina'da vahyedilmesine atıfta bulunan pasajlar muhafaza edilmiştir.”¹⁷

¹⁴ Ira Eisenstein, “Kaplan as Liturgist”, *The American Judaism of Mordecai M. Kaplan*, ed. Mel Scult v.dğr. (New York: New York University Press, 1992), 323.

¹⁵ Carole B. Balin, “Moving Through the Movements: American Denominations and Their Haggadot”, *My People's Passover Haggadah Traditional Texts, Modern Commentaries*, ed. Lawrence A. Hoffman & David Arnow (Woodstock: Jewish Lights Publishing, 2008), 1: 82.

¹⁶ Kaplan, “Shefokh hamatekha al ha-goyim asher lo yeda'ukha”, (Gazabını, seni tanımayan uluslara dök) pasajının okunmasını reddetmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Eisenstein, “Kaplan as Liturgist”, 324.

¹⁷ Eric Caplan, *From Ideology to Liturgy: Reconstructionist Worship and American Liberal Judaism* (Cincinnati: Hebrew Union College Press, 2002), 49-50.

1.b) Sabbath Prayer Book (1945)

Jewish Reconstructionist Foundation tarafından 1945'te yayımlanan Sabbath Prayer Book, Ira Eisenstein ve Milton Steinberg'in yardımlarıyla Kaplan ve Eugene Kohn tarafından düzenlenmiştir. Kitabın girişinde, Kaplan'ın artık Yahudiler tarafından kabul edilmediğine inandığı geleneksel Yahudi inançlarına yer verilmiş, Yahudiliğin sürekliliğini koruması ve aynı zamanda modern manevi talepleri yerine getirebilmesi için kitabın içeriğinde yapılan değişikliklerden bahsedilmiştir. Kitapta ilk olarak, İsrail ile diğer milletler arasında kıyaslama yapan ve İsrail'in seçilmişliğine yer veren geleneksel dua metinleri kaldırılmıştır. Tora'nın Sina Dağı'nda Tanrı tarafından doğa üstü olarak Musa'ya vahyedildiği inancı reddedilmiş ve Tora, Yahudi halkının Tanrı arayışı sırasındaki deneyimlerini kaydeden bir insan belgesi olarak tanımlanmıştır. Bunların yanı sıra, kişisel Mesih inancına, kurban kültürünün yeniden canlandırılmasına, ceza ve kıyamet doktrinlerine dair dua metinleri de kaldırılmıştır. Ayrıca bedeninin dirilişine atıfta bulunmaktan kaçınılmış ve modern insanın zihin yapısına uygun olarak, ruhun ölümsüzlüğü anlayışı teyit edilmiştir. Kitapta Filistin'in yeniden inşasına dair dualara dokunulmamıştır. Ancak bu duaların, tüm Yahudilerin Filistin'e dönmesi gerektiği şeklinde yorumlanmaması gerektiği de vurgulanmıştır. Yapılan bu değişiklikler, geleneksel Yahudi topluluklarında büyük tartışmalara neden olmuştur. Kitabın yayımlanmasından kısa bir süre sonra Kaplan, SAJ profesörleri tarafından ayinsel değişikliklerinin aşırıya kaçtığı gerekçesiyle eleştirilmiş ve *The Union of Orthodox Rabbis of the United States and Canada* adlı bir grup tarafından aforoz (herem) edilmiştir. New York Times gazetesinde, New York'ta bulunan Hotel McAlpin'de düzenlenen tören sırasında bu dua kitabının yakıldığı bildirilmiştir.¹⁸

1.c) Diğer Liturjik Kitaplar

Jewish Reconstructionist Foundation, dinî bayramlar için 1948'de iki ciltlik *High Holidays Prayer Book*, 1958'de *Festival Prayer Book* adlı dua kitaplarını ve 1963'de günlük dualar için *Daily Prayer Book* adlı dua kitabını yayımlamıştır.¹⁹ Yeniden Yapılanmacı Yahudiliğin, resmi bir hareket haline gelmesinin ardından hazırlanan ilk Yeniden Yapılanmacı dua kitabı ise,

¹⁸ Mel Scult, *Judaism Faces the Twentieth Century: A Biography of Mordecai M. Kaplan* (Detroit: Wayne State University Press, 1993), 361.

¹⁹ Ruth Langer, *Jewish Liturgy: A Guide to Research* (Lanham: Rowman and Littlefield, 2015), 105.

1989-1999 yılları arasında Reconstructionist Press tarafından yayımlanan *Kol Haneshamah Prayer Book* adlı seridir. 1940'larda yayımlanan *Yeniden Yapılanmacı* dua kitaplarının birçoğu *Kol Haneshamah* serilerine dahil edilmiştir. Rabbi David A. Teutsch tarafından düzenlenen ve şair Joel Rosenberg tarafından çevrilen *Kol Haneshamah*, Şabat ve hafta sonları, hafta içleri, ev törenleri ve kutsal bayramlar için ayrı ciltler içermektedir. Bu ciltler hazırlanırken rabbinik-halk işbirliği, transliterasyon ve cinsiyet ayrımı gözetmeyen bir dil kullanımı gibi temel prensipler gözetilmiştir. İlk yayımlanan dua kitaplarının aksine bu serilerde, sayfanın altında geleneksel metinlere ya da yapılan değişikliklere dair bir açıklamalara yer verilmiştir Böylece geleneksel metinlere olan aşinalık korunmuştur. Ayrıca dua kitaplarında pek çok duanın açıklaması ve yorumuna da yer verilerek, kişinin, ibadet ederken aynı zamanda bu metinler üzerine çalışması sağlanmıştır. Dua kitaplarına, yukarıda sayılanlara ek olarak, açıklayıcı şiir ve dua metinleri de dahil edilmiştir. Ek okumalarda, rabbi ve Yahudi olmayan kişiler tarafından yazılan metinlere de yer verilmiştir.²⁰

1.d) A Guide to Jewish Practice Series

Şimdiye kadar yayımlanmış en kapsamlı *Yeniden Yapılanmacı* dua kitabı, Rabbi David A. Teutsch tarafından hazırlanan ve üç ciltten oluşan *A Guide to Jewish Practice* adlı seridir. Bu seride, Mordechai Liebling, Ruth Messinger, Marilyn Price, Sandy Sasso, Sid Schwarz ve Sheila Peltz Weinberg gibi isimler de dahil olmak üzere yaklaşık yetmiş çağdaş Yahudi liderinin yorumları yer almaktadır. Üç ciltten oluşan bu serinin ilki; konuşma adabı, aile ve cinsel ahlak, ekonomik adalet, hayır işleri, biyoetik ve koşer gibi gündelik yaşama dair önemli meseleleri ele almaktadır. İkinci cilt; Şabat ve Roş Aşana, Yom Kippur, Sukkot, Purim, Pesah, Şavuot gibi Yahudi bayramlarını konu almaktadır. Üçüncü ciltte ise yenidoğan törenleri, bar ve bat mitzva, evlilik, boşanma, din değiştirme ve ölüm gibi yaşam döngüsü olaylarını çevreleyen önemli ritüellere yer verilmektedir.

Bu seri hazırlanırken *Yeniden Yapılanmacı* hareket, bireysel farklılıkların da göz önünde bulundurulduğu katılımcı bir karar verme sürecini içeren demokratik bir yöntemi benimsemiş, ibadet ve ritüel uygulamalarına değer temelli bir yaklaşım sunmuştur. Bu yaklaşım bireylerin kendi değerlerini keşfederek detaylara olan ilgisini azaltmasına

²⁰ Rebecca T. Alpert & Jacob J. Staub, *Exploring Judaism: A Reconstructionist Approach* (New York: The Reconstructionist Press, 1985), 81-82.

ve ibadetin özüne odaklanmasına yardımcı olmuştur.²¹ Yeniden Yapılanmacı Yahudiliğin temel prensibi olan ve “Value-Based Decision Making”²² olarak adlandırılan bu yöntem, geleneksel Yahudi prensipleri ile çağdaş değerlerin çalışılmasını ve aralarında çatışma olduğu zamanlarda bu çatışmanın çözümünü içermektedir. VBDM’nin amacı geleneksel metinlerin, bütünüyle otoriter olmaksızın, dikkate alınmasını sağlamaktır.²³ VBDM, Yahudi geleneğinin araştırılması, normların dışladığı eylemlerin belirlenmesi, ilgili değerlerin ve ideallerin keşfedilmesi gibi çok adımlı bir süreci kapsamaktadır. Bu süreç; olayları, alternatif eylemleri ve bunların sonuçlarını belirlemek ve anlamak için ilgili bilimsel yaklaşımları inceleme, Yahudi pratiğinin tarihini ve temellerini içeren tarihsel ve çağdaş bağlamları dikkate alma, bazı eylemleri kabul etmeme ihtimali olan normları tespit etme, ilgili tutumları, inançları ve değerleri bir araya getirme, seçenekleri formüle etme ve fikir birliğine varma gibi adımları içermektedir.²⁴

2) Sinagog Yaşamına Dair Yenilikler

Kaplan, *Judaism as a Civilization* adlı kitabında, modern Yahudilerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yeni bir Yahudi kurumunun oluşturulmasına ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Ancak Kaplan’a göre, Amerikan Yahudi toplumunda sadece cemaat üyelerine hizmet veren özel kurumlar olarak işlev gören mevcut sinagoglar, bu ihtiyacı karşılama konusunda yetersiz kalacaktır. Çünkü Yahudilik yalnızca bir din değil, aynı zamanda bir medeniyet olduğu için, Yahudiliği yaşamak yalnızca bir Yahudi olarak dua etmeyi değil, aynı zamanda Yahudi medeniyetinin tüm yönleri ile kendini ifade edebilmeyi içermelidir. Özellikle Amerika gibi seküler yaşam tarzının hakim olduğu çoğulcu bir toplumda sinagoglar, tüm Yahudiler için din hizmetlerinin yanı sıra çalışma programları, drama, dans, şarkı, spor ve egzersiz gibi uygulamaları da içeren toplum merkezleri

²¹ David A. Teutsch, “Value-Based Decision Making”, *A Guide to Jewish Practice: Everyday Living*, ed. David A. Teutsch (Wyncote: Reconstructionist Rabbinical College Press, 2011), 1: 551-552.

²² Bundan sonra Value-Based Decision Making’e, kısaca VBDM olarak yer verilecektir.

²³ Jacob J. Staub, “Reconstructionist Judaism”, *Encyclopedia of American Jewish History*, ed. Stephen H. Norwood & Eunice G. Pollack (Santa Barbara: ABC-CLIO, 2008), 1: 96.

²⁴ Teutsch, “Value-Based Decision Making”, 1: 552-553.

olarak hizmet etmelidir. Ayrıca sinagoglar, belirli bir cemaat tarafından tekelleştirilmemeli, aksine bir bütün olarak Yahudi cemaatini temsil etmelidir.²⁵

1915 yılında bir Yahudi merkezi kurmakla ilgilenen küçük bir Ortodoks grubu Kaplan'dan bu merkezde rabbi olarak hizmet etmesini istemiştir. Böylece Kaplan'ın tasarladığı toplum merkezi modelinin ilk örneği olan Jewish Center, 1915 yılında New York'ta kurulmuş ve Kaplan, 1922 yılına kadar burada rabbi olarak hizmet vermiştir.²⁶ Kaplan'ın dindar veya seküler fark etmeksizin tüm bireyleri kucakladığı için modern Yahudilere cazip geleceğine inandığı toplum merkezi kavramı, bugün Amerika'daki sinagogların en temel özelliklerinden birisidir.²⁷

3) Kadın Haklarına Yönelik Yenilikler

Amerika'nın eşitlik, çoğulculuk ve çeşitlilik ideallerine olan bağlılığı, 21. yüzyılda Yahudi yaşamını da etkilemiştir.²⁸ Bu idealleri Yahudiliğe entegre etmek isteyen Kaplan, Amerikan Yahudiliğinde kadın erkek eşitliğinin başlıca mimarı olmuştur. Kaplan'ın biyografisini yazan Mel Scult'un görüşüne göre, onun geleneksel normlardan en önemli ayrılığı, kadınların rolü ile ilgili olmuştur.²⁹ "Yahudi hukukunda kadınların statüsü" adlı bir bölüme yer verdiği *Future of the American Jew* adlı kitabında Mordecai Kaplan, Yahudi hukuku ve yaşamında kadınların tam olarak eşitliği için çağrıda bulunmuştur. Kaplan'a göre, modern çağda Yahudi medeniyetinin kadına aşağılık bir varlık gibi davranması için hiçbir sebep bulunmamaktadır. Eğer Yahudi kadını, Yahudi yaşamının yenilenmesine katkıda bulunacaksa, Yahudi yaşamı da onun iyilik için sahip olduğu güçleri açığa çıkarmalıdır. Bu yüzden kadın Yahudi hukukuna katılmalı; dinî, sivil ve hukuki eşitliğe sahip olmalıdır. Kaplan, ayrıca bu değişikliklerin

²⁵ Kaplan, *Judaism as a Civilization*, 425-430.

²⁶ Charles S. Liebman, "Reconstructionism in American Jewish Life", *The American Jewish Year Book* 71 (1970): 26-27.

²⁷ Jack Cohen v.dğr., "Kaplan, Mordecai Menahem (1881-1983)", *Encyclopedia Judaica*, ed. Fred Skolnik & Michael Berenbaum (Detroit: Mac Millan Reference USA and Keter Publishing House, 2007), 11: 776-777.

²⁸ Deborah Dash Moore, "Judaism as a Gendered Civilization: The Legacy of Mordecai Kaplan's Magnum Opus", *Jewish Social Studies: History, Culture, and Society* 12/2 (2006): 173.

²⁹ Scult, *Judaism Faces the Twentieth Century*, 300.

gerçekleşmesinin kadının kendi çabalarına ve girişimlerine bağlı olduğunu da belirtmiştir.³⁰

Kaplan, Ortodoks bir kurum olan Jewish Center'da rabbi olarak görev yaptığı sıralarda ilk defa kadın haklarıyla ilgili konuşma şansı elde etmiş ve bu konuşmasında sinagogda kadınları erkeklerden ayıran *mehitza* adlı perdenin kaldırılması ve bir kadın örgütünün kurulması gerektiğini savunmuştur. 1918'de verdiği bir vaazda ise "Tanrı, 'kendi suretimizde, kendimize benzer insan yaratalım' dedi, 'denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, evcil hayvanlara, sürüngenlere, yeryüzünün tümüne egemen olsun'"³¹ cümlesini, kadın erkek eşitliğinin bir kanıtı olarak yorumlamıştır.³² Kaplan'a göre Tanrı'nın asıl planı, dünyalık her işte kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olmasıdır. Kaplan, daha sonra bu meseleler sebebiyle anlaşmazlık yaşadığı Jewish Center'dan ayrılmış ve 1922'de SAJ'ı kurmuştur. Bu yeni topluluğun ilk yeniliklerinden biri kadınların sinagogdaki yeri ile ilgili olmuştur. Sinagoglarda kadınların ve erkeklerin karışık bir şekilde oturması (*mixed seating*) talebinde bulunan Kaplan, itirazlara rağmen hedefine ulaşmıştır.³³

3.a) Bat Mitzva

Kaplan, kadınlar için sinagog yaşamına katılım ve toplumsal yaşamda daha kapsayıcı bir rolü desteklemiştir. SAJ'ın kurulmasından sonra Kaplan'ın kadınlara yönelik yaptığı en büyük yenilik, 18 Mart 1922 tarihinde on iki buçuk yaşındaki kızı Judith'e düzenlediği bat mitzva törenidir. Kaplan, 1918'de United Synagogue toplantısında kadınlar için eşitlik konusunu gündeme getirmiş, ancak somut bir öneride bulunmamıştır. Judith'in on ikinci doğum gününden sonra, bu konuda harekete geçmeyi düşünmeye başlamıştır. SAJ bülteninde yapılan basit bir duyurunun ardından cemaatteki herkesi bir yemeğe davet etmiştir. Cemaat ile herhangi bir sorun yaşamayan Kaplan, annesi ve kayınvalidesinin itirazları

³⁰ Mordecai M. Kaplan, *The Future of the American Jew* (New York: Macmillan, 1948), 402-403.

³¹ Yaratılış 1:26.

³² Scult, *Judaism Faces the Twentieth Century*, 130.

³³ Rebecca Alpert & Goldie Milgram, "Women in the Reconstructionist Rabbinate", *Religious Institutions and Women's Leadership: New Roles Inside the Mainstream*, ed. Catherine Wessinger (Columbia, S.C.: University of South Carolina Press, 1996), 291-292.

ile mücadele etmiştir. Judith Kaplan Eisenstein, törenden önceki hazırlıklarını şu sözlerle anlatmaktadır:

“Prosedürün kendisi dışında her şey hazırlık aşamasındaydı. Cuma gecesi, Şabat yemeğinden sonra babam beni imtihana aldı; Tora okumalarından önce ve sonra gelen berahaları yüksek sesle okuttu. Haftalık kısımdan bir pasaj seçti. Diksiyonumu ne kadar da şiddetli bir şekilde düzeltiyordu... Daha sonra, hem İbranice hem de İngilizce olarak okuduğum haftalık bölümden bir pasaj seçti.”³⁴

Tören, ön tarafta erkekler ve arka tarafta kadınlar oturacak şekilde SAJ binasının birinci katında gerçekleşmiştir. Judith, Tora berahalarını ve haftalık Siddur'dan bir bölümü okumuştur. Judith'in okumaları bittikten sonra Kaplan, Peygamberlerden (Nevi'im) bir bölümü ve aiftara duasını okumuştur. Böylece bar mitzva ile tamamen aynı olmasa da ilk bat mitzva töreni icra edilmiştir.³⁵ Bu tarihten çok daha önce İtalya, Fransa ve Polonya gibi ülkelerde kız çocuklarının yetişkinliğe geçişlerini kutlamak için bazı törenler düzenlenmiş olmakla beraber bat mitzvanın bar mitzvaya eşdeğer bir tören olarak kutlanması ilk olarak Kaplan tarafından başlatılmıştır.³⁶

Bat mitzva, kız çocuklarını iyi bir Yahudi eşi ve Yahudi annesi olmaya hazırlaması sebebiyle pek çok rabbi tarafından onaylanmıştır. Ebeveynler ise bu töreni kızları için uygun bir ergenlik töreni olarak benimsemiştir. 1960'a gelindiğinde, neredeyse tüm Muhafazakâr ve Reformist Amerikan sinagogları, ebeveynlerin kız çocuklarına bat mitzva töreni düzenlemelerine izin vermiştir.³⁷ İlk bat mitzva töreni, tam olarak kadınların eşitliğini sağlamasa da Yahudi yaşamında kadınlara yönelik meydana gelecek çeşitli değişikliklerin öncüsü olmuştur.³⁸

1970'lerin başında feminist Yahudiler, özellikle Amerika'da, kadınların yaşam döngüsü olaylarını vurgulamaya yönelik ritüellerin geleneksel biçimlerini temel alan yeni ritüeller geliştirmeye başlamıştır.

³⁴ Scult, *Judaism Faces the Twentieth Century*, 31.

³⁵ Scult, *Judaism Faces the Twentieth Century*, 302.

³⁶ Norma B. Joseph, “Bar Mitzvah, Bat Mitzvah”, *Encyclopaedia Judaica*, ed. Fred Skolnik (Detroit: Mac Millan Reference USA and Keter Publishing House, 2007), 3: 165-166.

³⁷ Regina Stein, “The Road to Bat Mitzvah in America”, *Women and American Judaism: Historical Perspectives*, ed. Pamela Susan Nadell & Jonathan D. Sarna (Hanover: Brandeis University Press, 2001), 225.

³⁸ Moore, “Judaism as a Gendered Civilization”, 173.

Bunlardan biri, Yeniden Yapılanmacı ilk kadın rabbi olan Sandy E. Sasso tarafından geliştirilmiştir. Kaplan'ın, kadınların Yahudilikteki statüsünü güçlendirmek için çalışması gerektiği iddiasından ilham alan Sandy E. Sasso, eşi Dennis Sasso ile beraber Yahudi bir kızın doğumunu kutlayan B'rit B'not Yisrael törenini hazırlamıştır.³⁹ Yeniden Yapılanmacılar, bat mitzva ve yenidoğan törenlerinin yanı sıra kadınlar için reglin başlangıcı, sütten kesilme ve menopoz gibi yeni ritüeller de geliştirmiştir.⁴⁰

3.b) Evlilik ve Boşanma

Yahudi feminizmi, yeni tören ve ritüellerin oluşturulmasının yanı sıra, uzun süredir devam eden uygulamaları da önemli ölçüde etkilemiştir. Özellikle Yahudi evlilik ve boşanma prosedürleri için yeni ve eşitlikçi alternatifler sunulmuştur. Bu noktada Yeniden Yapılanmacı hareket, geleneksel düğün uygulamalarını bir rehber ve ilham olarak kullanmaktadır, ancak bunları eşitlikçilik ve açıklık değerleri ışığında modernize etmekte ve yeniden yorumlamaktadır. Bu sebeple bir Yeniden Yapılanmacı düğün, ketuba başta olmak üzere birçok geleneksel unsuru içermekte ve bu unsurlar düğünün yer aldığı topluluğun değerlerini yansıtacak şekilde güncellenmektedir. Yahudi düğünündeki en eski ve en önemli unsurlardan biri olan ketuba, düğünden hemen önce çiftin aileleri, yakın arkadaşları ve bir rabbi eşliğinde iki şahit tarafından imzalanan bir evlilik sözleşmesidir. Ketuba, Rabbinik dönemde, kocası ölen kadının sosyo-ekonomik durumunu korumak amacıyla şekillendirilmiştir. Kocanın karısına karşı olan maddi yükümlülüklerini içermektedir. Bugün medeni hukuk, bir evlilik ruhsatı beraberinde gelen haklar ve sorumluluklar ile ketubanın yasal yönlerini kapsamaktadır. Bu yüzden Yeniden Yapılanmacılara göre çağdaş ketuba, ilişkinin duygusal, fiziksel ve ruhsal yönlerini tanımlayan bir dil içerecek şekilde yeniden düzenlenebilmekte ve ilişkideki her iki taraf da kendi ketubasını yazabilmektedir. Ayrıca kadınlar da erkekler gibi şahitlik edebilmektedir. Eşcinsel çiftler için tasarlananlar da dahil olmak üzere bugün birçok Yeniden Yapılanmacı alternatif ketuba

³⁹ Sandy E. Sasso, "B'rit B'not Israel: Observations on Women and Reconstructionism", *A Contemporary Jewish Review* 8/2 (Summer 1973): 103.

⁴⁰ "Old Symbols, New Rituals: Adapting Traditional Symbols, Ceremonies and Blessings", Ritualwell, erişim: 04.12.2019, <https://www.ritualwell.org/ritual/old-symbols-new-rituals-adapting-traditional-symbols-ceremonies-and-blessings>.

metni bulunmakta ve bu metinler hem İngilizce hem de modern İbranice versiyonları ihtiva etmektedir.⁴¹

Boşanma söz konusu olduğunda ise Yahudi geleneği, gerekli medeni ve hukuki işlemlere ek olarak, *get* adında evliliği sona erdiren resmi bir boşanma belgesi kullanmaktadır. Geleneksel olarak, boşanma belgesi yalnızca kocanın boşanmaya razı olduğu durumlarda verilmektedir. Eğer koca boşanmaya razı değilse, kadının boşanma talebi reddedilmektedir. Kocasından *get* alamayan kadın, yeniden evlenememekte ve *aguna* (eski kocası tarafından hâlâ hükmedilen, zincirlenmiş kadın) olarak kabul edilmektedir. Yeniden Yapılanmacılara göre bu sistemde kadın, *get*'e sahip olan koca tarafından sömürülme ve istismar edilme tehlikesiyle karşılaşmaktadır. Önceleri dinî mahkemeler tarafından yönetilmekte ve rabbinik otorite altında yaşamakta olan Yahudiler, modernizmin gelişi ve laik devletin yükselişiyle birlikte yaşadıkları ülkelerde vatandaşlığa girmiş ve sivil mahkemelere erişme imkanı elde etmişlerdir. Böylece birçok Yahudi çift, Yahudi boşanması yerine medeni boşanmayı tercih etmeye başlamıştır. Çağdaş Ortodoks Yahudilik içinde, kadına yönelik boşanma konusundaki kısıtlamalar devam ederken Muhafazakâr Yahudilik, boşanma durumunda kocayı *get* vermeye mecbur kılan evlilik öncesi hükümlerin oluşturulması yoluyla, cinsiyet eşitsizliğini azaltmaya çalışmıştır. Yeniden Yapılanmacı hareket, resmi boşanmayı kabul etmekle beraber ilişkinin feshedilmesini simgeleyen dinî bir ayrılık törenini de teşvik etmektedir. Geleneksel Yahudi boşanma prosedürlerinin adaletsizliğini ve eşitsizliklerini düzeltmek amacıyla 1979 yılında Yeniden Yapılanmacı hareketin rabbinik fakültesi olan RRC'de düzenlenen bir törende, kocası *get* vermeyen bir kadın için geleneksel bir boşanma töreni gerçekleştirilmiş ve dinî mahkeme kadına kocasının adına *get* vermiştir. Ancak bu prosedür kadını, *aguna* olma statüsünden kurtarmaya çalışırken, bu eylemi diğer tarafın rızası ve katılımı olmadan gerçekleştirerek ahlaki bir adaletsizliği sürdürmüştür. Nihayet 1994 yılında boşanma eylemi için RRC tarafından üç sistemden oluşan daha eşitlikçi bir boşanma prosedürü sunulmuştur. İlk sistem, kocanın boşanmayı başlattığı ve karısına *get* teslim ettiği geleneksel sistem ile paraleldir. İkinci sistem ise kadının boşanmayı başlatmasına ve kocasına *get* belgesini vermesine izin

⁴¹ Barbara Penzner, "Weddings", A Guide to Jewish Practice: Life Cycle, ed. David A. Teutsch (Wyncote: The Reconstructionist Rabbinical College Press, 2015), 3: 141 vd.

vermektedir. Üçüncü sistemde ise her iki taraf da karşılıklı olarak boşanmayı başlatmakta ve eşit olarak birbirlerine get teslim etmektedir.⁴²

3.c) Rabbinik Atama

Yeniden Yapılanmacı hareket ayrıca Amerika Birleşik Devletleri'nde Reformist Yahudilikten sonra kadınları rabbi olarak görevlendiren ikinci hareket olmuştur. 1974 yılında Sandy Eisenberg Sasso, RRC tarafından herhangi bir tartışma olmaksızın ilk Yeniden Yapılanmacı kadın rabbi olarak atanmıştır. Daha sonraki birkaç yıl boyunca sadece birkaç kadın rabbiliğe başvurmuş ve hepsi kabul edilmiştir.⁴³ Muhafazakâr Yahudiliğin ilk kadın rabbisi Amy Eilberg ise 1985'te JTS tarafından atanmıştır.⁴⁴ Bugün kadınlar Reformist, Yeniden Yapılanmacı ve Muhafazakâr sinagoglardaki rabbilik pozisyonları da dahil olmak üzere birçok kıdemli görevde bulunmaktadır. Ortodoks hareket, Yahudi hukukuna sıkı sıkıya bağlılığı sebebiyle kadınların rabbi olarak görevlendirilmesini onaylamamaktadır. Ancak modern Ortodoks dünyasında kadınlar da erkekler gibi Yahudi metinlerine erişebilmekte ve Drisha Enstitüsü⁴⁵, Matan⁴⁶ gibi kurumlar aracılığıyla kapsamlı bir eğitim görmektedir. Ancak bu programlardan mezun olan kadınlar rabbi olarak atanamamaktadır.⁴⁷

RRC, sadece bünyesine kadın rabbileri dahil etmekle kalmamış, rabbinik eğitimde radikal yenilikler de sağlamıştır. İlk yıllarda, Yahudilikte kadınlara dair birtakım dersler verilmiş ve bazı derslerde kadın sorunları gündeme getirilmiştir. 1990 yılında Rabbi Linda Holtzman ve Dr. Tikva

⁴² Richard Hirsh, "Divorce", *Guide to Jewish Practice: The Life Cycle*, ed. David A. Teutsch (Wyncote: Reconstructionist Rabbinical College Press, 2015), 3: 229 vd.

⁴³ Alpert & Milgram, "Women in the Reconstructionist Rabbinate", 295.

⁴⁴ Neil Gillman, *Conservative Judaism: The New Century* (New Jersey: Behrman House, 1993), 136.

⁴⁵ Drisha Institute for Jewish Education, 1979 yılında New York'ta, kadınlara ileri düzeyde bir Tora ve Yahudi eğitimi sağlamak amacıyla Rabbi David Silber tarafından kurulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gitelle Rapaport, "Designed for Women", erişim: 15.12.2019, <https://drisha.org/wp-content/uploads/2015/02/Designed-for-Women-Rabbi-Silber-no-date.pdf>.

⁴⁶ Matan Women's Institute for Torah Studies, 1988 yılında Kudüs'te, kadınlara Tora eğitimi sağlamak amacıyla kurulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. "About Matan", erişim: 15.12.2019, <https://www.matan.org.il/en/about-2/>.

⁴⁷ Shifra Bronznick v.dğr., "Women as Leaders in Judaism", *Gender and Women's Leadership: A Reference Handbook*, ed. Karen O'Connor (California: SAGE, 2010), 1: 517-518.

Frymer-Kensky tarafından geliştirilen *Jewish Feminist Theology* dersi, RRC'nin yaz kurslarından biri olarak sunulmuştur. Ancak kurs, başarısına rağmen düzenli müfredatın bir parçası haline gelmemiştir. 1993 yılında RRC, kadın çalışmalarına dair kapsamlı bir kütüphane kurarak, Yahudi kadınlarının ruhani liderlikteki imajlarını teşvik etmek için bir jüri toplamış ve akademik liderliğe erişimlerini de desteklemiştir. 1978 yılında, Dr. Shulamit Magnus, RRC'nin ilk tam zamanlı kadın profesörü olarak görevlendirilmiştir.⁴⁸

Sonuç

Kaplan, kendini çağdaş Yahudi yaşamını yeniden inşa etmeye ve canlandırmaya adanmıştır. Bu amaca yönelik olarak Yeniden Yapılanma adını verdiği yeni bir program oluşturan Kaplan, bu programı geliştirmek amacıyla ilk olarak 1922 yılında SAJ'ı kurmuş, daha sonra 1934 yılında Yeniden Yapılanma programını kapsamlı bir şekilde ortaya koyduğu *Judaism as a Civilization* adlı kitabını yayımlamıştır. Yeniden Yapılanmacı hareketin ideolojik temelini oluşturan bu kitabında Kaplan, Yahudiliğin modern zamanlarda, özellikle de Amerika'da hayatta kalabilmesi için, kültürel bir temel üzerine yeniden inşa edilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu doğrultuda, İsrail, Tanrı ve Tora üzerine yeni bir yaklaşım geliştiren Kaplan, Yahudiliği sürekli gelişen dinsel bir medeniyet olarak yeniden tanımlamıştır. Bu program çerçevesinde, Tanrı'yı doğaüstü bir varlık değil, kurtuluşa götüren bir güç, Tora'yı ise Tanrı'nın vahyi değil, Yahudi halkının tarih boyunca ilahî arayışlarını kaydettikleri bir eser olarak nitelendirmiştir. İsrail topraklarının tarihi Yahudi medeniyetinin yurdu ve merkezi olduğunu onaylamakla beraber Diasporada da yaratıcı bir Yahudi yaşamı kurulması gerektiğini savunmuştur. SAJ'ın kurulması ve *Judaism as a Civilization* adlı kitabının yayımlanmasının ardından Kaplan, yakın arkadaşları ile beraber geleneksel Yahudi inanç ve uygulamalarında pek çok radikal değişikliğe imza atmıştır. Kaplan'ın Yeniden Yapılanma felsefesi, nihayet 1968 yılında RRC'nin kurulmasıyla Amerikan Yahudi toplumunda bağımsız bir mezhep olarak gelişmeye başlamıştır.

Sonuç olarak, Kaplan'ın 20. yüzyıl Amerikan Yahudileri üzerindeki etkisi, Yeniden Yapılanmacı hareketin kurucusu olma rolünün çok ötesine geçmiştir. Kaplan, Amerika'daki Yahudi kadınlarının sinagog yaşamına katılmalarına ve Yahudi liderlik alanlarında eşitlik kazanmalarına öncülük etmiştir. Özellikle Kaplan'ın kızı Judith için düzenlemiş olduğu ilk bat

⁴⁸ Alpert & Milgram, "Women in the Reconstructionist Rabbinate", 295-298.

mitzva töreni, bugün neredeyse tüm Amerikan sinagogları tarafından yaygın olarak icra edilmektedir. Bununla birlikte pek çok Amerikan sinagogu bugün Kaplan'ın öngördüğü şekilde sadece ibadet yerleri olarak değil, aynı zamanda kafelerden hediye dükkanlarına, gençlik merkezlerinden yemek salonlarına pek çok unsuru bünyesinde barındıran tam teşekküllü birer toplum merkezi olarak hizmet vermektedir. Kaplan'ın önderliğinde Yeniden Yapılanmacı hareket ise, kadınların rabbi olarak görevlendirilmesi, eşitlikçi boşanma prosedürleri sunulması ve cinsiyet ayrımı gözetmeyen dua kitapları yayımlanması gibi faaliyetlerde bulunarak cinsiyet eşitliği konusunda Amerikan Yahudiliği içerisinde öncü bir rol oynamıştır. Ayrıca Yahudi yaşamının ikilemleri için geleneksel ve çağdaş kaynakların incelenmesi ve harmanlanmasına dayanan değer temelli bir karar verme yöntemi de geliştiren Yeniden Yapılanmacı hareket, bu yenilik ve girişimleriyle çağdaş Yahudilerin yenilenme ve anlaşılma ihtiyaçları konusunda dikkate değer bir farkındalık sağlamıştır.

Kaynakça

- "About Matan". Erişim: 15.12.2019, <https://www.matan.org.il/en/about-2/>.
- Alpert, Rebecca & Goldie Milgram. "Women in the Reconstructionist Rabbinate". *Religious Institutions and Women's Leadership: New Roles Inside the Mainstream*, ed. Catherine Wessinger, Columbia, S.C.: University of South Carolina Press, 1996, 291-310.
- Alpert, Rebecca T. & Jacob J. Staub. *Exploring Judaism: A Reconstructionist Approach*. New York: The Reconstructionist Press, 1985.
- Balin, Carole B. "Moving Through the Movements: American Denominations and Their Haggadah". *My People's Passover Haggadah Traditional Texts, Modern Commentaries*, ed. Lawrence A. Hoffman & David Arnov, Woodstock: Jewish Lights Publishing, 2008, 1: 79-84.
- Bronznick, Shifra v.dğr. "Women as Leaders in Judaism". *Gender and Women's Leadership: A Reference Handbook*, ed. Karen O'Connor, California: SAGE, 2010, 1: 513-523.
- Caplan, Eric. *From Ideology to Liturgy: Reconstructionist Worship and American Liberal Judaism*. Cincinnati: Hebrew Union College Press, 2002.
- Cohen, Jack v.dğr. "Kaplan, Mordecai Menahem (1881-1983)". *Encyclopedia Judaica*, ed. Fred Skolnik & Michael Berenbaum, Detroit: Mac Millan Reference USA and Keter Publishing House, 2007, 11: 776-779.
- Cohn-Sherbok, Dan. *Modern Judaism*. Londra: Macmillan, 1996.
- Eisen, Arnold. "Mordecai Kaplan's Judaism as a Civilization at 70: Setting the Stage for Reappraisal". *Jewish Social Studies* 12/2 (2006): 1-16.
- Eisenstein, Ira. "Kaplan as Liturgist". *The American Judaism of Mordecai M. Kaplan*, ed. Mel Scult v.dğr., New York: New York University Press, 1992, 319-334.

- Friedman, Reena S. "The Emergence of Reconstructionism: An Evolving American Judaism, 1922-1945". *American Jewish Archives* 48/1 (1996): 1-22.
- Gillman, Neil. *Conservative Judaism: The New Century*. New Jersey: Behrman House, 1993.
- Hirsh, Richard. "Divorce". *Guide to Jewish Practice: The Life Cycle*, ed. David A. Teutsch, Wyncote: Reconstructionist Rabbinical College Press, 2015, 3: 227-276.
- Hirsch, Richard. "Reconstructionism". *Encyclopedia Judaica*, Detroit: Mac Millan Reference and Keter Publishing House, 2007, 17: 146-149.
- Joseph, Norma B. "Bar Mitzvah, Bat Mitzvah". *Encyclopaedia Judaica*, ed. Fred Skolnik, Detroit: Mac Millan Reference USA and Keter Publishing House, 2007, 3: 164-166.
- Kaplan, Mordecai M. *Judaism as a Civilization: Toward a Reconstruction of American-Jewish Life*. New York: Macmillan, 1934.
- Kaplan, Mordecai M. *Not so Random Thoughts*. New York: The Reconstructionist Press, 1966.
- Kaplan, Mordecai M. *The Future of the American Jew*. New York: Macmillan, 1948.
- Kaplan, Mordecai M. *The Greater Judaism in the Making: A Study of the Modern Evolution of Judaism*. New York: Reconstructionist Press, 1960.
- Liebman, Charles S. "Reconstructionism in American Jewish Life". *The American Jewish Year Book* 71 (1970): 3-99.
- Moore, Deborah Dash. "Judaism as a Gendered Civilization: The Legacy of Mordecai Kaplan's Magnum Opus". *Jewish Social Studies: History, Culture, and Society* 12/2 (2006): 172-186.
- "Old Symbols, New Rituals: Adapting Traditional Symbols, Ceremonies and Blessings". *Ritualwell*, erişim: 04.12.2019, <https://www.ritualwell.org/ritual/old-symbols-new-rituals-adapting-traditional-symbols-ceremonies-and-blessings>.
- Penzner, Barbara. "Weddings". *A Guide to Jewish Practice: Life Cycle*, ed. David A. Teutsch, Wyncote: The Reconstructionist Rabbinical College Press, 2015, 3: 141-225.
- Rapaport, Gitelle. "Designed for Women". Erişim: 15.12.2019, <https://drisha.org/wp-content/uploads/2015/02/Designed-for-Women-Rabbi-Silber-no-date.pdf>.
- Sasso, Sandy E. "B'rit B'not Israel: Observations on Women and Reconstructionism". *A Contemporary Jewish Review* 8/2 (Summer 1973): 101-105.
- Scult, Mel. *Judaism Faces the Twentieth Century: A Biography of Mordecai M. Kaplan*. Detroit: Wayne State University Press, 1993.
- Scult, Mel. *The Radical American Judaism of Mordecai M. Kaplan*. Bloomington: Indiana University Press, 2013.
- Sen, Debolina. "Kaplan, Mordecai (1881-1983)". *The World's Greatest Religious Leaders: How Religious Figures Helped Shape World History*, ed. Scott E. Hendrix & Uchenna B. Okeja, Santa Barbara: ABC-CLIO, 2018, 321-325.
- Staub, Jacob J. "Reconstructionist Judaism". *Encyclopedia of American Jewish History*, ed. Stephen H. Norwood & Eunice G. Pollack, Santa Barbara: ABC-CLIO, 2008, 1: 89-97.

- Stein, Regina. “The Road to Bat Mitzvah in America”. *Women and American Judaism: Historical Perspectives*, ed. Pamela Susan Nadell & Jonathan D. Sarna, Hanover: Brandeis University Press, 2001, 223-234.
- Teutsch, David A. “Value-Based Decision Making”. *A Guide to Jewish Practice: Everyday Living*, ed. David A. Teutsch, Wyncote: Reconstructionist Rabbinical College Press, 2011, 1: 551-563.